

Вплив Другого Ватиканського Собору на Греко-Католицьку Церкву в Словаччині

о. Марцель Мойзеш, Мирон Дуда

Слава Ісусу Христу!

Вступ

На нашому греко-католицькому богословському факультеті Пряшівського університету у Словаччині, мизраділисерцем, коли ми почули що збудеться конференція. Слава Богу, що тема конференції не тільки мотивувала нас до спільного обдумування впливу II. Ватиканського Собору на нашу греко-католицьку церкву в Словаччині в минулому або сучасному, але так само до пошуків способів як пережити 50 річницю на місцевому рівні з поглядом у майбутнє, про що я ще пізніше згадаю.

Ми дякуємо організаторам за можливість виступити на цій конференції.

Тема доповіді, яку ми підготували разом з Мироном Дудом є «Вплив Другого Ватиканського собору на Греко-Католицьку Церкву у Словаччині.» Ми знаємо, що ця тема є настільки широкою, що її неможливо повністю охопити в одній доповіді. Презентація складається з трьох основних частин:

1. Ситуація в нашій Церкві під час Собору та безпосередньо після нього.
2. Другий Ватиканський собор як джерело критерій для відновлення греко-католицької церкви у Словаччині після року 1968.
3. Відкриті виклики Собору у сучасності.

Крім нашої доповіді буде у збірнику цієї конференції опублікована стаття отця доктора Любомира Петрика з нашого факультету на тему «Другий Ватиканський Собор як імпульс до нової євангелізації в греко-католицькій церкві у Словаччині».

1 Ситуація в нашій церкві під час Собору та безпосередньо після нього

Відомо, що під час Собору була греко-католицька церква в Чехословаччині, як і Українська греко-католицька Церква, поза законом, і систематично ліквідована тоталітарним режимом. Ієрархи нашої місцевої церкви не змогли бути присутніми на

засіданнях Собору, бо правлячий єпископ Пряшівської єпархії, тепер вже блаженний Петер Павел Гойдич Чину святого Василя Великого (ЧСВВ) помер у в'язниці в 1960 році, до початку Собору. Єпископ помічник Д-р Василь Гопко знаходився під час Собору у в'язниці, і навіть запрошення на Собор йому не було доручено, на відміну від римо-католицьких єпископів. Словацький єзуїт Милан Громнік про це пише: "В кінці весни 1962 року викликали у в'язниці велике зворушення запрошення на засідання Другого Ватиканського Собору, які отримали три єпископи: владика Войташак, вл. Зела тавл. Василь Гопко, який не отримав запрошення, упав на духу, думаючи, що його, ймовірно, у Ватикані не визнають, та напевно деякі священики наговорили на нього неправдиві речі. Але це також могла бути підлість керівництва в'язниці, яке як раз йому не видало запрошення. Врешті решт, ні одного єпископа так і не випустили з в'язниці до Риму на Другий Ватиканський Собор. В цих реакціях єпископа Гопку можна бачити його заінтересованість щодо долі греко-католицької церкви у Словаччині, а також його вірність Папі Римському."¹

Під кінець Собору мав доповідь владика Михайло Руснак (Чину Найсвятішого Ізбавителя - ЧНІ) (1921 - 2003), єпископ словацьких греко-католиків у Канаді, який виступив на Другому Ватиканському Соборі 26 вересня 1965 року.²

Про його промову обширніше недавно написав наш отець архієпископ і митрополит Ян Баб'як SJ (ПІ – Товариство Ісуса) і назвав її «голосом заглушеної церкви».³

У своїй промові єпископ Руснак в імені приглушених братів офіційно прохав, щоб Собор засудив найлютішого сучасного ворога Церкви - атеїстичний комунізм.

Владика Руснак так саме був згідний з проектом дев'ятнадцятої статті першої глави конституції *Gaudium et spes* котру Собор обговорював. Текст про атеїстичний комунізм на його думку був занадто скромний, звичайно, й тому, що ворожість проти Церкви він випробував на самому собі. У своїй доповіді він конкретно згадував про переслідування цілої греко-католицької церкви у Словаччині. Цікаво, що під тим же кутом зору дивився на атеїстичний комунізм на

¹HROMNÍK, M.: *Blahoslavený Vasil Gopko*. Trnava : Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2003, s. 29 – 30.

²*Acta synodalia sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II. volumen IV : periodicus quarta: pars II : congregationes generales CXXXIII – CXXXVII*. [Città del Vaticano] : Typis polyglottis Vaticanis, 1999, s. 639 – 642.

³BABJAK, J.: Hlas umlčanej Cirkvi. Prejav gréckokatolíckeho biskupa Michala Rusnáka CSsR na Druhom vatikánskom koncile. In: RYDLO, J. M.: *Bzovík. Jubilejník k 75. narodeninám veľkodušného človeka Jána Hnilicu, člena Slovenského ústavu*. Bratislava : Libri Historiae, o. z. u співпраці з видавництвом Dobrá kniha v Trnave, 2011 (друкується). Дякую моєму колегі, отцю доктору Любомиру Петрику, PhD., що звернув мою увагу на цю статтю.

Соборі краківський архієпископ Кароль Войтила, сьогодні блаженний Іоанн Павло II (другий).

Бог у своєму провидінні не забув жорстоко випробувати Греко-католицьку церкву в Словаччині та дозволив, щоб у 1968 році, тобто через три роки після закінчення Другого Ватиканського Собору, була офіційно зі сторони держави дозволена її діяльність. Хоча потім власне прийшов період наступних 20 так званої «стандартизації» або «нормалізації», коли наша Церква була знову сильно контрольована державою, але все ж таки Церква вже не була поза законом і могла, хоча і в дуже обмеженій мірі (без правлячого єпископа⁴, без власного богословського факультету та без власної семінарії), офіційно функціонувати.

2 Другий Ватиканський Собор як джерело критерій для відновлення греко-католицької церкви у Словаччині після року 1968

Період 1968 року та найближчі кілька років можна вважати міцно пов'язаним з пошуками способів застосування Другого Ватиканського Собору в нашій Греко-Католицькій Церкві у тодішній Чехословаччині. Незапам'ятовано цьому і сильна цензура церковної преси.

Роздуми про Другий Ватиканський Собор після 1968 року знаходяться у двох основних джерелах: у журналі Слово та в Греко-католицьких календарях.

2.1 Журнал Слово

Перший номер журналу Слово побачив світло світу чотирнадцятого Лютого тисяча дев'ятсот шістдесят дев'ятому року під назвою Слово до тисяча-сотої річниці з дня смерті святого Кирила. Відразу у вступній статті під назвою "Слава Ісусу Христу!" є уведено важливе рішення для відновлення греко-католицької церкви у Словаччині у дусі Другого Ватиканського Собору у шестеро насичених пунктах.⁵

Отцю доктору Петрику вдалося знайти автора статті «Слава Ісусу Христу» - та є багато греко-католицького священника, єзуїта, вченого - бібліографа Михала Федора ПІ, що тоді працював у Кошицах.

⁴Єпископ ThDr. Василь Гопко помер тільки 1976 р., але наслідком ув'язнення було дуже ослаблене здоров'я.

⁵Див. *Sláva Isusu Christu!* In: Slovo k 1100. výročiu úmrtia svätého Cyrila. Košice : Gréckokatolícky biskupský úrad, 1969, s. 3 – 4.

1. Будемо скріплювати нашу віру і зростати у неї. Будемо приділяти велику увагу навчанню катехизму у школах. Надрукуємо для цього методичні посібники та зорганізуємо катехитичні курси. У більших парафіях під час року почнемо служити вечірні молодіжні Літургії зі спеціальними проповідями для молоді. Для священників та мирян будемо організовувати регулярні реколекції.

2. Будемо спізнавати та розвивати привабливість та зрозумілість наших греко-католицьких богослужінь, їхню духовну і зовнішню красу, яку нам зробили доступною та захистили її святі брати Кирило і Methodій. Це має у нас створити покірне самоусвідомлення. Зорганізуємо курси для дяків.

3. Хочемо зберегти вірність та любов до папи римського. Ми це вже доказали власним життям. Ми відкинемо всі елементи, які розбивають духовно-релігійно-церковну єдність греко-католиків.

4. У діалозі – це означає у ввічливому виході на зустріч другому – бачимо виклик Христа до сучасного світу. Це йдеться про розуміючі та ввічливі зустрічі думок та постанову рамках грекокатолицізму (давніший підхід та нові потреби, священники та миряни, старша генерація та нова генерація).

5. Греко-католики будуть цілеспрямовано працювати на самоусвідомленні. У тому нам допоможе впізнавання нашої найстаршої та найновітнішої історії.

6. Греко-католики є відкриті для світу. Визнають та будуть брати активну участь на створенні позитивних культурних, національних та загальнолюдських цінностей. Будемо розрізняти живу традицію від сковуючого традиціоналізму. Хочемо розумити потреби часу і виходити на зустріч бажанням людей.

2.2 Греко-католицькі календарі

Ще одним важливим з друкованих видань були від 1969 книжні видання Греко-Католицького календаря, які також включають інформацію про життя всієї Церкви. Уже в першому випуску календаря 1969 року ми знаходимо цінну статтю доктора Яна Мاستіліака ЧНІ про "третю річницю Другого Ватиканського Собору". У цій статті він стверджує, зокрема, що до процесу Другого Ватиканського Собору «входить та має долучитися кожний з нас та навіть усе людство ... Собор закінчився, але його реалізація тільки почалася ... Другим Ватиканським Собором починається новий етап шляху народу Божого, Церкви подорожуючої до небесної батьківщини. Собор визначив напрям. Для всіх».

У тому же календарі знаходимо дві інші цінні статті стосуючися Другого Ватиканського Собору. У першій з них отець А. Зима пояснює, хто це є миряни. У другій статті (анонімного автора) пояснюється місіонерське та апостольське завдання Церкви.

У 1970 році у календарі з'являється стаття під назвою "Другий Ватиканський собор і ми". Вона підписана псевдонімом Михал Лопота, що був насправді отець Михал Федор Ті (під впливом цензури. Лопота по словацьки означає зусилля, важку працю – це подібне як вчора казав о. ректор Борис, що потрібно з довірям до Святого Духа підкачати рукаві та працювати). Автор крім іншого висловлює також цікаве твердження, що греко-католики лише в мінімальному ступені брали участь у відроджувальних рухах, які передували Другому Ватиканському Собору. "Власне якби не були готові до Собору. Це є причиною такої соромязливості, боязкості, такої – людині це дійсно висловлюється з жалем - такої байдужості до результатів Собору. (В ослабленому сенсі це відноситься до цілого католицизму в Словаччині взагалі.)"

З урахуванням міркувань та статей в журналах які були доступні для віруючих, можемо зрозуміти, що Собор та його ідеї проникав у свідомість не лише священників та греко-католицької інтелігенції, але й серед інших віруючих.

2.3 Греко-католицький богословський факультет

Після падіння тоталітарного режиму в 1989 році, настає у навчальному році 1990 – 1991 році відновлення діяльності Греко-католицького богословського (сьогодні теологічного) факультету в Пряшеві. Факультет таким чином, стає важливим місцем для роздумів місцевої греко-католицької церкви про Другий Ватиканський собор.

У сороковий річниці Собору в 2002 році на території факультету відбувся науковий семінар *Disputationes quodlibetales*, тема якого була тільки документи II. Ватиканського Собору. Автори представили документи II. Ватиканського Собору. Декрет про Східні Католицькі Церкви, представив в даний час єпископ греšovský Ян Гірка. У своєму виступі поставив єпископ читачам ряд цікавих питань: «Чи я серйозно поставитися до слів, опублікованих в декреті? Що таке Східна церква для мене? Зосередитися на тільки екзотичні аспекти святкування Східних Церков? "

Мабуть у зв'язку з 40 річницею II. Ватиканського Собору у навчальному році 2002/2003 у греко-католицькому богословському факультеті Пряшівського університету почав викладатися предмет «Документи II Ватиканського собору».

У 2010/2011 був призначений вчити предметдокторант Мирон Дуда, котрий описує, як цей предмет викладав: Під час зустрічі зі студентами, ми спочатку підійшли до загальної соціально-церковної ситуації, яка була перед собором, щоб ми могли краще зрозуміти досягнення соборута його вклад, та щоб краще зрозуміти його актуальність. Крім того, ми пройшли поступово всі документи собору, і у кожному з них ми розвинули якусь тему, яка була важлива, користаючись при цьому і найновішими документами сучасного Папи Бенедикта XVI.

Варто зазначити, що в цьому навчальному році предмет документи Другого Ватиканського Собору не відкрився. Причиною був маленький інтерес до нього. У зв'язку з цим перед нами постає питання: як сучасне покоління студентів сприймає Собор? ... Не є для них Собор щось застаріле, щось, що належить вже до минулого століття? ... З цими нашими питаннями ми стоїмо на порозі 50-й річниці відкриття II. Ватиканського Собору.

3 Відриті виклики Соборуу сучасності

Останньою частиною нашої доповідіє відкриті виклики Собору. Після аналізу різних джерел щодо роздумувань Греко-католицької церкви в Словаччині про Другий Ватиканський Собор, мусимо зауважити, що ще не відбувся всебічний та систематичний аналіз нашої помісної церкви щодо Собору, і товже стоїмо на порозі його 50-тої річниці. Отец доктор Петрик вказує на те, що Отто Герман Пеш написав на початку своєї книги про Другий Ватиканський Собор наступні слова: "П'ятдесят років вважають досвідчені історики на основі історичного досвіду за період, необхідний для «прийняття» (рецепції) Собору, отже до його усвідомленого переведення до життя Церкви. Тобто ще маємо трохи часу - це точно пораховано до 2015 року»⁶.

Як я зазначив на початку нашої доповіді, підготовка до цієї важливої конференції нас заохотила, щоб питання впливу Другого Ватиканського собору на Греко-католицьку церкву Словаччині не обмежували тільки на один або два одноразові семінари-конференції. Під час тривання 50-й річниці Собору (2012 - 2015) на нашому факультеті будемо організовувати наукові семінари, на яких ми детально обговоримо різні соборові документи у світлі наступного навчання Церкви (Магістерія), задумаємося про те, що вже з конкретного документу практикується в нашій помісній церкві, і що до цих пір залишається відкритою проблемою. Це замислення ми хотіли б

⁶PESCH, O. H.: *Druhý vatikánský koncil 1962 – 1965. Příprava, průběh, odkaz*. Praha : Vyšehrad, spol. s r. o., 1996, s. 24 – 25.

запропонувати та взяти в неї участь що більшому колу осіб нашої місцевої церкви. Перший такий семінар має проводитися в листопаді 2012 року про Конституцію *Lumen Gentium*.

Д-р Ян Мاستіліак ЧНІ в кінці своєї статті про Другий Ватиканський Собор в 1969 році, написав такі слова: "понтіфікатом Івана XXIII та Другим Ватиканським собором почалося нове життя у Церкви Божої, атмосфера нової П'ятидесятниці життя Церкви. Набираймо повітря живемою ній і всіх ми."⁷

Ми вважаємо, що ця конференція, а в нашому контексті і наукові семінари заплановані на Словаччині нам допоможуть наново пережити це "життя в атмосфері нової П'ятидесятниці", таке необхідне і сьогодні. Хай нам у цьому Святий Дух через заступництво наших новомучеників допомагає! Дякуємо за вашу увагу.

Список використаної літератури

Acta synodalia sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II. volumen IV : periodicus quarta: pars II : *congregationes generales CXXXIII – CXXXVII*. [Città del Vaticano] : Typis polyglottis Vaticanis, 1999, s. 639 – 642.

BABJAK, J.: Hlas umlčanej Cirkvi. Prejav gréckokatolíckeho biskupa Michala Rusnáka CSsR na Druhom vatikánskom koncile. In: RYDLO, J. M.: *Bzovík. Jubilejník k 75. narodeninám veľkodušného človeka Jána Hnilicu, člena Slovenského ústavu*. Bratislava : Libri Historiae, o. z. u співпраці з видавництвом Dobrá kniha v Trnave, 2011 (друкується).

HROMNÍK, M.: *Blahoslavený Vasil Hopko*. Trnava : Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2003, 58 s. ISBN 80-7141-425-5.

MASTILIAK, J.: K tretiemu výročiu II. vatikánskeho snemu. In: *Kalendár gréckokatolíkov 1969*. Bratislava: SSV 1969, s. 79.

PESCH, O. H.: *Druhý vatikánský koncil 1962 – 1965. Příprava, průběh, odkaz*. Praha : Vyšehrad, spol. s r. o., 1996, 440 s. ISBN 80-7021-194-6.

Sláva Isusu Christu! In: *Slovo k 1100. výročiu úmrtia svätého Cyrila*. Košice : Gréckokatolícky biskupský úrad, 1969, s. 3 – 4.

⁷MASTILIAK, J.: K tretiemu výročiu II. vatikánskeho snemu. In: *Kalendár gréckokatolíkov 1969*. Bratislava: SSV 1969, s. 79.